

Sygn. akt I UK 149/17

POSTANOWIENIE

Dnia 8 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania C.S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lutego 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 27 września 2016 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 września 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację C.S. od wyroku z dnia 27 września 2016 r., którym Sąd Okręgowy w [...] oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 7 sierpnia 2015 r. odmawiającej przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił: I. naruszenie prawa materialnego, a to: 1) art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu w Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalna) w związku z art. 32 ust. 1 i 2 tej ustawy oraz w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (dalej jako rozporządzenie) wskutek ich błędnej wykładni

skutkującej konkluzją, że obowiązki pracownicze wykonywane przez skarżącego stale i w pełnym wymiarze czasu w stałej ekspozycji na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia, lecz na różnych stanowiskach i w różnych oddziałach niewymienionych literalnie w rozporządzeniu - nie dają podstaw do przyjęcia, iż praca była wykonywana przez skarżącego w warunkach szczególnych; 2) § 2 ust. 1 oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia wskutek ich błędnej wykładni i bezzasadne przyjęcie, że brak objęcia wszystkich rodzajów prac wykonywanych przez skarżącego treścią wykazu A do rozporządzenia wpływa bezpośrednio na ocenę charakteru świadczonej przez niego pracy bez względu na warunki panujące na oddziałach, co z kolei skutkowało błędną konkluzją, iż praca na stanowiskach elektromonter, elektromonter - maszynista chłodni, wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach znacznego stopnia szkodliwości dla organizmu skarżącego, nie była wykonywana w warunkach szczególnych w rozumieniu powołanego rozporządzenia; 3) pkt 7 działu X oraz pkt 13 i 25 działu XIV wykazu A załącznika do rozporządzenia wskutek ich błędnej wykładni i bezzasadne przyjęcie, że nie stanowi o nabyciu uprawnień do emerytury w wieku niższym praca wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w chłodni przyzakładowej o temperaturze wewnętrznej poniżej 0°C, bądź w oparach szkodliwych substancji przy naprawie akumulatorów i konserwacji urządzeń w pomieszczeniu, w którym panowały warunki szkodliwe, gdzie wykonywane były jako podstawowe prace wymienione w wykazie A do powołanego rozporządzenia - co jednoznacznie wynika zarówno z dokumentów (świadczeń pracy) znajdujących się w aktach sprawy, dowodów wypłat dodatków do wynagrodzenia jak i zeznań świadków, a suma czasu pracy wykonywanej w warunkach szkodliwych stanowiła łącznie 100% czasu pracy skarżącego;

II. naruszenie przepisów postępowania, a to: 1) art. 328 § 2 w związku z 233 § 1 i z art. 382 k.p.c. przez wskazanie podstaw faktycznych rozstrzygnięcia wprost sprzecznych z materiałem dowodowym zebrany przez Sąd pierwszej instancji, dotyczącym charakteru i warunków wykonywania przez skarżącego obowiązków pracowniczych; 2) art. 231 k.p.c. w związku z § 2 ust. 2 rozporządzenia w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez brak właściwej kontroli instancyjnej uchybień wynikających z postępowania przed Sądem pierwszej instancji, a polegających na zastosowaniu domniemania faktycznego prowadzącego do przyjęcia, że skarżący nie wykonywał

pracy w warunkach szczególnych, co skutkowało zmianą rozkładu ciężaru dowodowego i pozostaje wprost w sprzeczności z treścią domniemania wykonywania takiej pracy zawartego w § 2 ust. 2 powołanego rozporządzenia, jak również z treścią dowodów - świadectwa pracy, zeznań świadków i dowodów wypłaty skarżącemu dodatków przez okres zatrudnienia, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy; 3) art. 32 ust. 1 Konstytucji RP przez naruszenie zasady jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w analogicznym stanie faktycznym oraz naruszenie zakazu różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi co najmniej ustawowej - poprzez odmowę skarżącemu prawa do emerytury, mimo przyznania uprawnień do emerytury osobie pozostającej w tożsamej pod względem faktycznym i prawnym sytuacji, pracującej wraz ze skarżącym w tożsamych warunkach szkodliwych dla zdrowia u tego samego pracodawcy na tożsamych stanowiskach i w tym samym czasie.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniono w pierwszej kolejności występowaniem istotnego zagadnienia prawnego, a mianowicie czy zasadną jest odmowa przyznania emerytury w wieku niższym osobom, które wykonywały prace w warunkach znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości z uwagi na brak zgodności stanowisk z treścią Wykazu A do rozporządzenia oraz złożoność czynności pracowniczych, z których część podlegała treści powołanego wykazu a część nie. Inaczej mówiąc, czy przesądzającym dla odmowy przyznania powyższych uprawnień winno być ustalenie braku wykonywania pracy na stanowisku ściśle określonym załącznikiem Wykazu A do rozporządzenia oraz wykonywanie czynności w części nie pokrywających się z treścią wykazu A - bez względu na fakt stałego wykonywania przez pracownika czynności w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach uciążliwych i szkodliwych dla zdrowia. W ocenie skarżącego, istotnym zagadnieniem prawnym jest wyznaczenie granic wykładni w przedmiocie nabycia tych uprawnień, gdyż dokonywana przez sądy orzekające wykładnia tak dalece zawęża granice interpretacyjne zapisów rozporządzenia, że pozostają one w jawnej

sprzeczności z zapisem rangi ustawowej, a to art. 32 ust. 2 określającym jako podstawowe kryterium oceny nabycia uprawnień emerytalnych w wieku niższym niż wskazany ogólnie – zatrudnienie przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości i prowadzi do sytuacji nierównego traktowania osób pozostających w analogicznych stanach faktycznych, co pozostaje w sprzeczności z art. 32 ust. 1 ustawy zasadniczej. Reasumując, zdaniem skarżącego wymaga sprecyzowania przez Sąd Najwyższy, czy nabycie powoływanych uprawnień jest możliwe w przypadku wykonywania przez pracownika czynności w części przystających ściśle do wykazu rozporządzenia, a w innej części niepokrywających się z treścią wykazu A, na tej podstawie, że pracownik stale przebywał w warunkach o znacznej szkodliwości i uciążliwości dla zdrowia.

W dalszej kolejności skarżący wskazał na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej z uwagi na konieczność eliminacji orzeczenia wydanego w wyniku naruszenia prawa - pozostającego w sprzeczności z ogólną zasadą równego traktowania oraz promesą nabycia praw potwierdzonych dokumentami, tj. świadectwami pracy, dowodami wypłaty dodatków za pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia i zeznaniami świadków.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 398⁴ § 2 k.p.c. wymaga, aby wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowił odrębny element pisma niezależny od przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Uzasadnienie wniosku natomiast powinno nawiązywać do przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Spełnienie wymagania z art. 398⁴ § 2 k.p.c. powinno zatem przybrać formę wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym

skarżący wskaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadni, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek.

Zagadnieniem prawnym jest zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego lub uregulowaniem prawnym, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno zatem nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero bowiem wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne” (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158; z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51). Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy po pierwsze - przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienie z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468) oraz po drugie - jego wyjaśnienie ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienie z dnia 27 stycznia 2009 r., II PK 248/09, LEX nr 736732). Z kolei odwołanie się do przesłanki potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151 i z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepublikowane). Nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności

uzasadniające zmianę tego poglądu. Ponadto rozstrzygnięcie wątpliwości interpretacyjnych nie może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty skarżącego skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkładka 2003 nr 13, poz. 5). Wreszcie z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wynika konieczność nie tylko powołania się na okoliczność, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ale również wykazania, że przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że skarżący musi wskazać, w czym - w jego ocenie - wyraża się „oczywistość” zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest uzasadniona w sposób oczywisty. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, czyli że jej zarzuty są zasadne „na pierwszy rzut oka” (*prima facie*) i w sposób oczywisty prowadzą do uznania zaskarżonego wyroku za błędny i jego wzruszenia (por. między innymi postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, niepublikowane i orzeczenia tam powołane). Jest tak dlatego, że o ile dla uwzględnienia skargi kasacyjnej wystarczy, iż jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla jej przyjęcia do rozpoznania koniecznej jest wykazanie kwalifikowanej podstawy naruszenia prawa materialnego lub procesowego widocznej przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez wdawania się w pogłębioną analizę prawną. Z tego względu przyjmuje się, że nie spełnia tego wymagania odwołanie się do podstaw kasacyjnych i opatrzenie zawartego tam zarzutu dodatkowo mianem rażącego, ewidentnego, kwalifikowanego lub oczywistego, jeżeli nie zostanie wykazane, w czym przejawia się oczywistość wydania wadliwego orzeczenia. Należy przy tym zwrócić uwagę, że art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie odwołuje się do oczywistego naruszenia prawa, ale do oczywistej zasadności skargi, co oznacza, że oczywista zasadność skargi może wynikać z oczywistego i kwalifikowanego naruszenia przepisu prawa, pod warunkiem jednak, że skarżący wykaże, iż uchybienie to zadecydowało o wyniku sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2012 r., II PK 278/11, LEX nr 1214574).

Skarżący nie odnosi się do tak rozumianych przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i nie wykazuje ich występowania.

Po pierwsze, konstruując zagadnienia prawne i formułując wątpliwości interpretacyjne skarżący najpierw odwołuje się ogólnie do „zapisów” rozporządzenia oraz wskazuje na stanowiący jego załącznik wykaz A, nie precyzując, o jakie przepisy tego aktu prawnego mu chodzi, a następnie do będącego „zapisem” rangi ustawowej art. 32 ust. 2 bez określenia aktu prawnego, w którym przepis ten miałby się znajdować. Tymczasem rzeczą Sądu Najwyższego na etapie przedsądu nie jest poszukiwanie okoliczności uzasadniających przyjęcie skargi do rozpoznania w podstawach kasacyjnych oraz ich uzasadnieniu i formułowanie za skarżącego prawidłowego wniosku w tym zakresie. Gdyby nawet przyjąć, że skarżącemu chodzi o art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, to formułowane przez niego wątpliwości znalazły już swoje rozstrzygnięcie w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Wyjaśniono w nim, że według definicji przedstawionej w powołanym przepisie, pracami w szczególnych warunkach są prace o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości, co oznacza, że oba te elementy (znaczna szkodliwość dla zdrowia i znaczny stopień uciążliwości) muszą występować równocześnie. Praca w warunkach szkodliwych nie jest zatem tożsama z pracą w szczególnych warunkach, gdyż w świetle art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej konieczne jest nadto, aby była ona równocześnie pracą o znacznej uciążliwości, a takie zostały rodzajowo wymienione w załączniku do rozporządzenia. Oznacza to, że pracą o znacznej szkodliwości dla zdrowia i o znacznym stopniu uciążliwości w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej są prace wymienione w wykazie A załącznika do rozporządzenia, a nie jakieś inne prace, choćby wykonywane w tych samych szkodliwych warunkach. Takie zróżnicowanie nie narusza art. 32 ust. 1 ustawy zasadniczej. Z wyrażonej w tym przepisie zasady równości wynika nakaz jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w zbliżonej sytuacji oraz zakaz różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi, co najmniej ustawowej. Biorąc pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej nie ma podstaw do stwierdzenia, że wszyscy pracownicy wykonujący swoje czynności w warunkach szkodliwych muszą pozostawać w takiej samej sytuacji prawnej odnośnie do możliwości

zakwalifikowania tej pracy, jako wykonywanej w warunkach szczególnych (por. wyroki z dnia 10 kwietnia 2014 r., I UK 388/13, LEX nr 1464690 oraz z dnia 20 października 2015 r., III UK 31/15, LEX nr 1968446). Podkreśla się również, że z przywileju przejścia na emeryturę w niższym wieku emerytalnym, przysługującego pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, mogą korzystać wyłącznie pracownicy, którzy byli rzeczywiście zatrudnieni stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szkodliwych warunkach pracy. Wykonywanie pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia oznacza stałe (codzienne) wypełnianie pełnego wymiaru czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy), gdyż nie jest dopuszczalne w ramach dobowej miary czasu pracy innych równocześnie wykonywanych prac, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika. Wyjątek mogą tu stanowić wyłącznie czynności mające charakter incydentalny, krótkotrwały i uboczny lub czynności stanowiące integralną część (immanentną cechę) większej całości dającej się zakwalifikować pod pozycję załącznika do rozporządzenia. Wynika z tego *a contrario*, że mogą i powinny być uwzględnione również takie równocześnie wykonywane czynności, które miały szkodliwy wpływ na zdrowie zatrudnionego, bo zostały uznane przez ustawodawcę za pracę w warunkach szczególnych (por. wyrok z dnia 11 października 2013 r., III UK 141/12, LEX nr 1455743 i powołane tam orzecznictwo).

Z ustaleń stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku wynika, że w spornych okresach skarżący wykonywał przede wszystkim prace niewymienione w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia, zaś prace w chłodniach składowych i przyzakładowych w temperaturze wewnętrznej poniżej 0° C oraz w akumulatorowniach przy opróżnianiu, oczyszczaniu i wymianie stężonego kwasu siarkowego i płyt ołowianych miały charakter incydentalny.

Po drugie, przy odwołaniu się do przesłanki oczywistej zasadności skargi kasacyjnej uchodzi uwagi skarżącego, że w przesłance tej chodzi zarówno o naruszenie prawa, jak i o oczywisty wpływ tego naruszenia na rozstrzygnięcie sprawy. Obowiązkiem skarżącego jest zatem przeprowadzenie wywodu jurydycznego dla wykazania, że wskazywane przez niego naruszenia przepisów prawa przez Sąd drugiej instancji były tego rodzaju, iż doprowadziły wprost do

wydania wadliwego wyroku. Obowiązku tego nie wypełnia odwołanie się przez skarżącego do „nieprzewidzianego *expressis verbis* przepisem prawa materialnego wyjątku od zasady wcześniejszego nabywania uprawnień emerytalnych przez osoby, które stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywały swoje obowiązki w warunkach oddziaływujących szkodliwie na ich organizmy” oraz wskazanie, że „rozbieżności w sposobie interpretacji przepisów prawa materialnego przez sądy orzekające - powodują odmienne rozstrzygnięcia w analogicznych stanach faktycznych, co narusza prawa konstytucyjne osoby, której odmówiono prawa do świadczeń”. Niezależnie od tego należy zauważyć, że nie jest możliwe jednoczesne wykazywanie, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne lub potrzeba wykładni przepisów i że skarga oparta na naruszeniu tych samych przepisów jest oczywiście uzasadniona. Albo jest tak, że wykładnia danych przepisów jest prosta i w związku z tym ich naruszenie jest oczywiste, albo tak, że wykładnia ta rodzi istotne wątpliwości, wobec czego naruszenie przepisów nie może być oczywiste (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14, LEX nr 1770903 oraz z dnia 18 października 2016 r., I UK 466/15, LEX nr 2159122). Ponadto, na proces stosowania prawa składa się nie tylko ustalenie stanu faktycznego, ale także poddanie wykładni właściwych przepisów w celu ustalenia treści normy prawnej, dokonanie subsumcji stanu faktycznego do tej normy oraz ustalenie wynikających z niej skutków prawnych. W konsekwencji proces wykładni prawa jest wieloetapowy i złożony i - w zależności od zastosowanych metod - może prowadzić i niejednokrotnie prowadzi do różnych rezultatów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2008 r., I PK 259/07, OSNP 2009 nr 19-20, poz. 256).

Z tych względów na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.